

**Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola**

A kínai működőtőke-beáramlás az Európai Unió posztszocialista tagállamaiban

Doktori értekezés tézisei

Készítette: Fazekas Gábor

Témavezetők:

**Dr. Gál Zoltán CSc.
Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont,
tudományos főmunkatárs, egyetemi tanár**

**Dr. habil Katona Klára PhD.
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, egyetemi docens**

Pécs, 2024

Tartalomjegyzék

Absztrakt	2
1. A témaválasztás indoklása és a kutatás jelentősége	3
2. A dolgozat céljai, kutatási kérdései és felépítése	8
3. A kutatás módszertana és forrásai.....	11
4. Az értekezés tudományos eredményei, hasznosíthatóság lehetőségei.....	14
5. Jövőbeli kutatási irányok	20
A téziszűzetben felhasznált irodalom	25
Az értekezés témakörében megjelent saját publikációk	27

Absztrakt

Készítette: Fazekas Gábor

Témavezetők: Dr. Gál Zoltán CSc. és Dr. habil Katona Klára PhD.

Az értekezés tárgya az Európai Unió posztoszocialista államaiban realizálódó kínai befektetések vizsgálata. Az alapvető célként fogalmazódott meg a beruházók motivációinak feltárása, mely a kínai beruházások és a kelet-közép-európai régióban meglévő makrogazdasági mutatók összefüggéseinek megértésével volt lehetséges. Az elmúlt években a kérdés aktuálissá vált, köszönhetően Kína erőteljes fejlődésének, az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezésnek és a kelet-közép-európai országok külföldi tőke iránt meglévő igényének. Bár a tudományos világ egyre inkább elkezdett érdeklődni a téma iránt, az értekezés egyik újszerűségének számít a kínai tőke statisztikai módszerekkel történő elemzése, mely korábban a szakirodalomban nem volt jellemző.

Megállapításra került, hogy főként a piacméret magyarázza a kínai beruházásokat, mely nemcsak a régió, hanem az Európai Unió piacainak is köszönhető. Az Egy Övezet, Egy Úttal kapcsolatos tervekkel szoros összefüggésben lévő autópályák hossza szintén befolyásolta a kínai tőkebefektetők döntéseit. Az innovációs tevékenység az ötéves tervekben megfogalmazott hozzáadott értékkel szembeni elvárás alapja, ugyanakkor a posztoszocialista régió nem volt képes megfelelni a modern tőkebefektetési követelményeknek és ez hosszú távon kockázatot rejt magában. A kelet-közép-európai régió korántsem bizonyult egységesnek abban a tekintetben, hogy nincs egy olyan mutató sem, mely minden egyes országban egyaránt vonzerőt jelentene a kínaiak számára.

A vizsgálat gyakorlati haszna abban rejlik, hogy a kínai befektetők számára releváns faktorok tudatos fejlesztése járulhat hozzá a tőkevonzó képesség növeléséhez. Az értekezésnek a pusztán szám adatok elemzésén túlmenően célja egyes ajánlások és kutatási irányvonalak megfogalmazása, mely adott esetben hasznosnak bizonyulhatnak a befektetésösztönzés iránt érdeklődő szakemberek számára.

Tárgyszavak: Kína, Kelet-Közép-Európa, működőtőke-állomány, kétváltozós lineáris regresszió, Granger-okság, regressziós egyenlet, makrogazdasági mutató, tőkevonzó képesség

1. A témaválasztás indoklása és a kutatás jelentősége

Kína jelentősége a világgazdaságban megkérdőjelezhetetlen. Alig 50 éve nem sokan számítottak volna ekkora fordulatra, mivel ekkor Kínát még egy fejletlen mezőgazdasági országnak tartották (Morck–Yeung–Zhao, 2008). Az 1979-ben elindított reformok óta az ázsiai ország hosszú évtizedekig a világ egyik leggyorsabban növekvő gazdaságának számított (Liu–Burridge–Sinclair, 2002) és még számít a mai napig is, annak ellenére, hogy a lendület kissé megtorpanni látszik. Mindenesetre az elmúlt évtizedek töretlen fejlődése következtében ma már az USA után a világ második legnagyobb gazdaságának számít (UNCTAD, 2022). Szinte nap, mint nap hallunk a kínai csodáról, mely gyakorlatilag az ország mélyszegénységből technológiai óriássá válását jelenti. Mindig is kérdés volt azonban az, hogy a gazdaság meredeken felfelé ívelő pályája meddig tartható fenn és mikor mutatkoznak meg a korlátai. A még mindig irigylésre méltó növekedés manapság megtorpanni látszik, így egyre inkább előtérbe kerülnek a jelenség árnyoldalai is.

Valójában az elmúlt évtizedekben is már egy sor kedvező feltételnek kellett bekövetkeznie ahhoz, hogy a gyors expanzió megvalósulhasson, azonban ezek a feltételek mostanra egyre kevésbé állnak fenn¹ (Gyuris, 2017). Lankadóban van a kedvező gazdasági környezet, mely kihat az exportképességre is. Az eddig kimeríthetetlennek hitt munkaerő apadozik, ráadásul a bérek rohamosan emelkednek. Mindezeket túl a regionális egyenlőtlenségek, környezeti károk és a jelentős megtérüléssel kecsegtető beruházások szűkössége is csak fokozzák a problémát. Ettől függetlenül a gazdasági növekedés még mindig irigylésre méltó és bárhogya alakul a jövő, az már most biztosra vehető, hogy a lehetséges kimenetel a Föld szinte összes országára hatással lesz. A számok nyelvére lefordítva lényegében ez annyit jelent, hogy minden egy százalékos kínai gazdasági növekedés 0,1 százalékos pozitív változást idéz elő a világgazdaságban (Ferdous–Akter, 2019).

Világhatalmi státuszukból kifolyólag a kínai-amerikai kapcsolatok folyamatosan előtérben vannak, ugyanakkor az EU-Kína relációról már kevesebb szó esik, annak ellenére, hogy az Európai Unió Kína legfontosabb kereskedelmi partnerének számít és a diplomáciai kapcsolatok már több mint 40 éves múltra tekintenek vissza. Az EU és Kína között látszólag gördülékeny az együttműködés, mivel a kínai befektetések és a kereskedelem folyamatos

¹ belső gazdasági reformok következtetés véghezvitele, kedvező világgazdasági helyzet, szerencsés időben történt világszerte nyitás, jól működő kelet- és délkelet-ázsiai modell, globális kínai diaszóra tőkeereje, természeti erőforrások megléte, munkaerő-többlet, születésszabályozás, rendkívül alacsony életszínvonalról történő elmozdulás

növekedést produkálnak. Kizárólag a gazdasági kérdéseket tekintve tehát gyümölcsöző kapcsolatról beszélhetünk, azonban az Európai Unió számos egyéb problémát is felró az ázsiai országnak², melyek esetében a mai napig nem jutnak közös álláspontra a felek.

A kínai gazdasági modell sajátos jegyeket visel magán. Az ország alapvetően kommunistának vallja magát, ugyanakkor a gazdasági folyamatok a kapitalizmus játékszabályai szerint zajlanak. A politikai berendezkedésből adódóan Kína külföldi tőkebefektetései a ma általánosan elfogadott, alapvetően a nyugati világ által kidolgozott elméleti keretek határait feszegetik többek között azért, mert a tőkekihelyezések a klasszikus profitszerzés mellett különböző állami érdekeket is hivatottak szolgálni. Bár a későbbiekben történik rá utalás, de egy új elméleti keret kidolgozása jelentősen meghaladná a dolgozat kereteit. Mindenesetre Kína különösen jó teszt példány az FDI elméletek tanulmányozására, hiszen ritkaságnak számít, hogy ennyi speciális feltétel egy országban egyszerre álljon fenn (Buckley et al., 2007).

Bár az elmúlt évtizedben nőtt a témával foglalkozó kutatások száma, a nemzetközi szakirodalmat böngészve a téma még mindig alulreprezentáltnak mondható Kína világgazdaságban betöltött szerepéhez képest. Ennek okai sokrétűek lehetnek, de az bizonyos, hogy ma Kínát inkább még tőkeimportáló és nem exportáló országnak tartja a szakemberek többsége. Befektetési szempontból Kína és a KKE kapcsolata sem számított annyira jelentősnek, hogy nagymértékű kutatási forrásokat allokáljanak a téma kutatására. Ettől függetlenül az utóbbi néhány évben itt is megszorodtak az EU poszt-szocialista államaiba irányuló befektetések feltérképezését elvégző írások száma, melyek főként az újkori Selyemút robbanásszerű fejlesztésével kapcsolatosak. A tudományos kutatások hiánya azonban különösen érződik a matematikai-statisztikai modellek területén és a téma iránt érdeklődők elsősorban leíró statisztikákkal találkozhatnak. Öröndetes látni a szakma egyre élénkebb érdeklődését a téma iránt, azonban fennáll a veszélye annak, hogy a hagyományos módszerek alkalmazását preferáló irodalmak nem lesznek képesek teljeskörűen feltárni a térségben meglévő kínai befektetések mozgatórugóit.

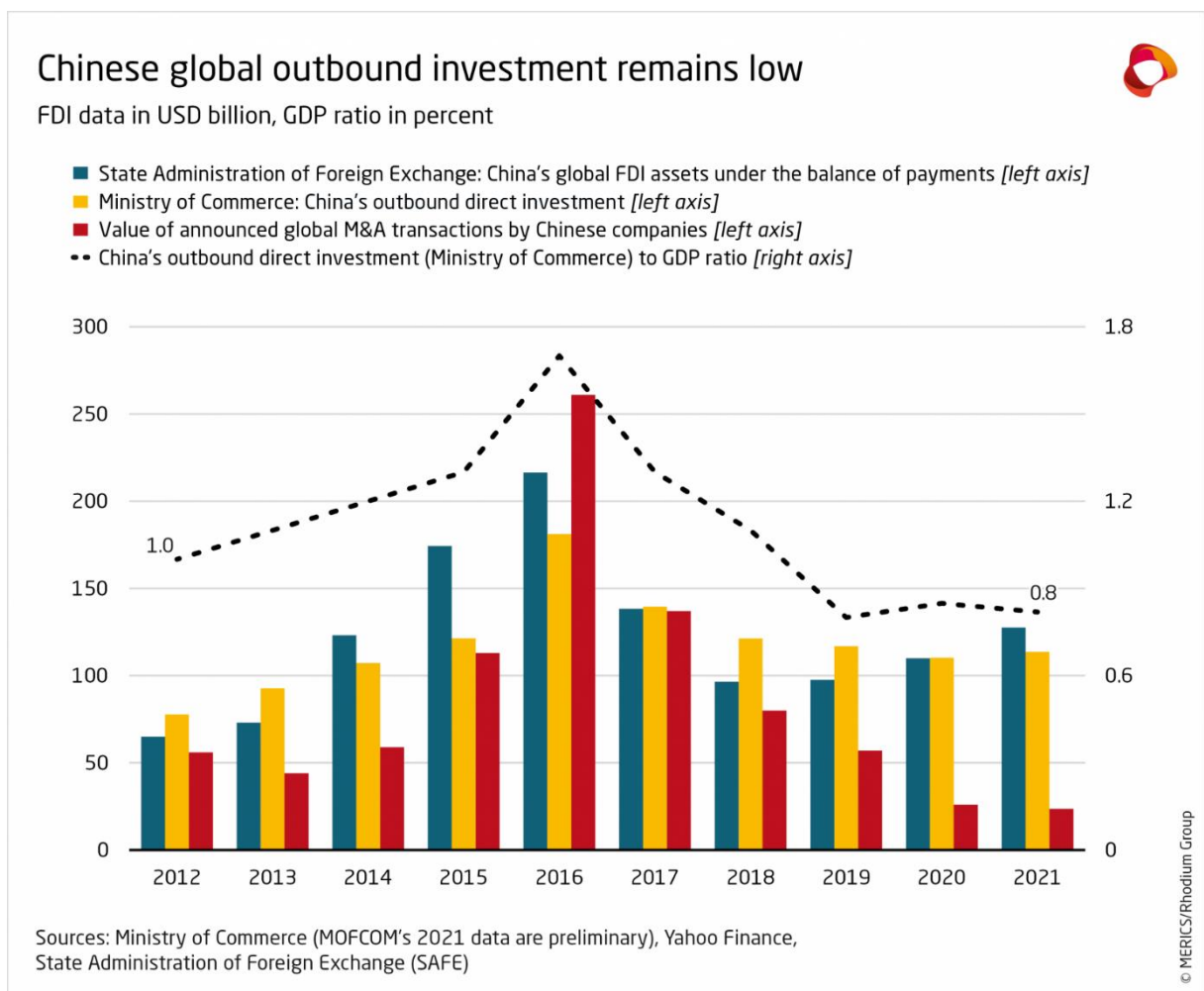
A hagyományosan jelentős tőkeexportőrként aposztrofált országok (Japán, USA, Európai Unió) külföldi aktivitásával összevetve a kínai tőke kivitel erőteljes előrelépést mutatott, melynek eredményeként ma már a három legaktívabb tőkeexportőr között tartják számon³ (UNCTAD, 2023). Kína külföldi beruházásainak mértékét látva megállapítható, hogy felnőtt az ország gazdasági erejéhez és könnyen elképzelhető, hogy ez a tendencia az elkövetkezendő

² Kalózkodás, emberi jogok, környezetszennyezés, kínai piacon való érvényesülés nehézségei stb.

³ UNCTAD: World Investment Report (17. old.)

években még tovább erősödik majd, függetlenül attól, hogy a külföldi befektetések GDP-hez mért aránya 2016 óta stagnál (Kratz et al., 2022). A COVID után a kínai befektetések 2021-ben megtorpantak, miközben a többi ország erőteljes investíciókba kezdett. Az elemzők szerint az okok a külföldi beruházások szigorúbb ellenőrzése és a zero COVID politikához volt köthető, mely hátráltatta az utazásokat és így az üzletkötéseket.

1. ábra: A kínai befektetések alakulása a világban, 2012-2021

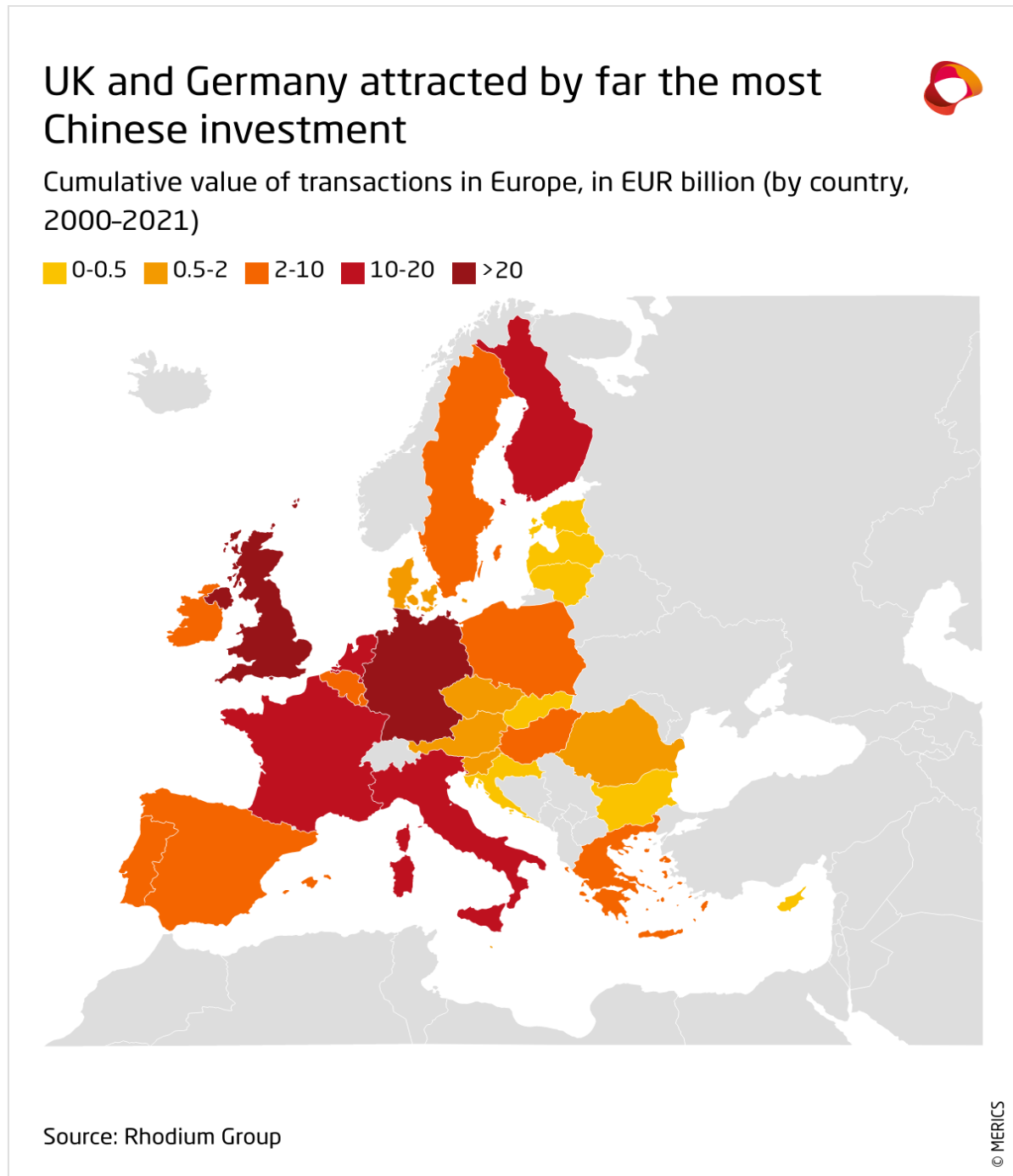

Forrás: Kratz et al. (MERICS/Rhodium Group), 2022

A Kínában rejlő lehetőségeket sok állam felismerte, ebből következően a régióban több ország is kecsegtető lehetőségként tekint a kínai tőkére, annak ellenére, hogy ezeket a tranzakciókat számtalan kritika – nagy részben az EU részéről – övezi. Ettől függetlenül Európában az Egyesült Királyság és Németország vonzotta a legtöbb kínai tőkét 2000 és 2021 között, míg a KKE régióban Lengyelország és Magyarország járt az élen. Kritikák ide, vagy

oda, a 2. ábrán világosan kirajzolódik, hogy Kína az elmúlt 20 évben a poszt-szocialista térség helyett a nyugati régiót preferálta.

2. ábra: A kínai befektetések alakulása Európában, 2000-2021

Forrás: Kratz et al. (MERICS/Rhodium Group), 2022

A megfelelő mennyiségű működőtőke és annak ésszerű felhasználása lehetővé teszi többek között a gazdasági növekedést, a kereskedelemfejlesztést, a technológiatranszfert, a munkahelyteremtést, a versenyképesség kialakítását, valamint a vállalkozásfejlesztést (OECD, 2002). A térség országai kis és nyitott gazdasággal rendelkeznek, ezért a politikai döntéshozók a rendszerváltás óta nagy jelentőséget tulajdonítottak a külföldi működőtőke-beáramlásnak (FDI⁴). A FDI kétségtelenül nagy mértékben járult hozzá⁵ a régió gazdasági szerkezetének átalakításához és a globális piacokba történő integrálódáshoz.

A Kínával meglévő partnerségi viszony elemzése során célszerű lenne elgondolkodni azon, hogy a kínai tőkebeáramlás fejlődése pusztán gazdasági-diplomáciai előnyként fogható fel, vagy szerepet játszanak azok a „puha” tényezők, melyek alapvetően meghatározzák a kínaiak motivációit. Lényegében ezek a faktorok a politikai eszmék, nemzetközi befolyás, kultúra, oktatás, márkák, sport, tudomány köré csoportosíthatók. A puha erő egyre inkább érvényesül Kína politikájában többek között a globális tényezővé válás és a növekedési kényszer miatt is⁶ (Salát, 2010). Ettől függetlenül a disszertációban ezen tényezők nem kerülnek tárgyalásra, melynek oka elsősorban az, hogy nem számszerűsíthetők.

Földrajzi fekvés tekintetében a KKE egyes országainak helyzete kifejezetten kedvezőnek mondható, így elméletileg lenne alapja egy jelentősebb kínai tőkebeáramlásnak, ugyanakkor hátráltató tényező lehet az a tény, hogy az utóbbi időszakban Kínát egyre negatívabban ítéli meg az európai közvélemény (Brattberg et al., 2021) és lényegében csak Magyarország folytat Kína-barát politikát a régióban. A hatalmas devizatartaléknak és a töretlen kínai befektetési kedvnek köszönhetően pénz bőven áll rendelkezésre, következésképpen az igazi kérdés inkább az, hogy a poszt-szocialista régió képes lesz-e ebből a helyzetből profitálni, vagy kénytelen lesz átengedni a lehetőséget más térségeknek, akár az Európai Unión belül, akár kívül.

⁴ Foreign Direct Investment

⁵ Elég csak a multinacionális nagyvállalatok jelentőségére gondolnunk.

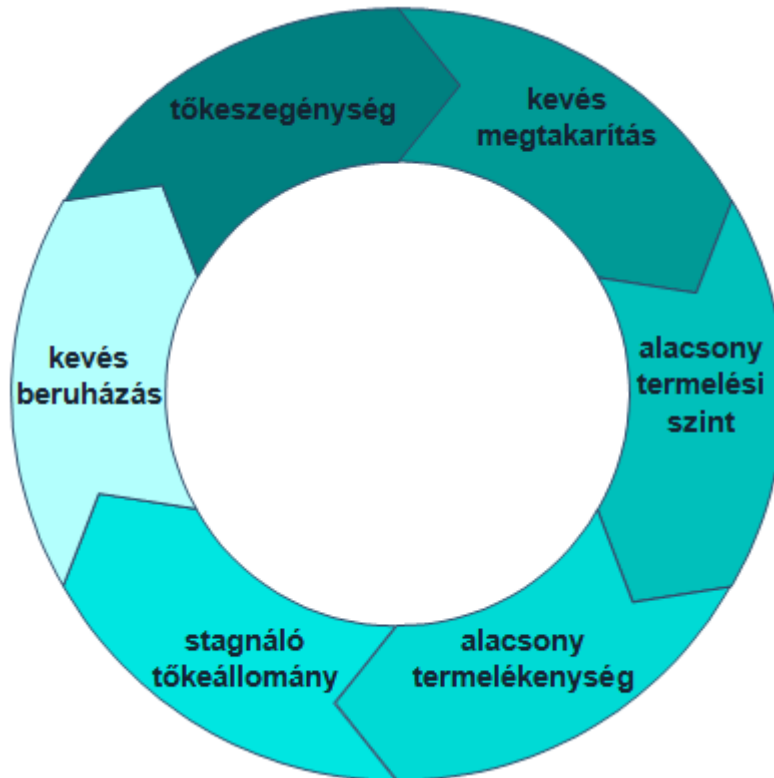
⁶ Export, tőke, technológia.

2. A dolgozat céljai, kutatási kérdései és felépítése

A kutatás tárgya az Európai Unió posztoszocialista államaiban meglévő kínai működőtőke vizsgálata abból a célból, hogy feltárássra kerüljenek a kínai befektetők motivációi. Kelet-Közép-Európa sokféleképpen definiálható. Létezhet történelmi, földrajzi és kulturális megközelítés is, azonban a disszertációban a gazdaságpolitikai szempontok kerülnek előtérbe. Lényegében itt azokról az Európai Uniós tagállamokról van szó, melyek egykor a keleti blokkhoz tartoztak. Ennek gyakorlati haszna is van, mivel az egyes államok fejlődése könnyebben összevethető, hasonlóak a problémák és az előttük álló kihívások, valamint az ezekre adott válaszok.

A külföldi működőtőke – a világ bármelyik pontjáról érdekezzen is – szükséges, de nem elégséges feltétele az expanciónak. A szükségességet a tőkeszegénység ördögi köre is alátámasztja. Az 3. ábra arról tanúskodik, hogy a gazdasági növekedés beindításához tőkeinvestícióra van szükség, melynek egyik módja a külföld felé nyitás. A megállapítás különösen igaz a posztoszocialista országokra, melyek főleg a rendszerváltás után eltelt három évtizedben jellemzően tőkehiánnyal voltak kénytelenek szembesülni.

3. ábra: A tőkeszegénység ördögi köre

Forrás: Nurkse, 1953

A bevezetés utáni első fejezet a téma aktualitását, jelentőségét, a kutatás módszertanát és a vizsgálandó kérdéseket tárgyalja. A második fejezet a kínai tőke háttérének ismertetéséről szól, melynek keretén belül bemutatásra kerülnek az általános működőtőkével és speciálisan a kínai tőkeexporttal kapcsolatos elméletek, a kínai tőke szakaszai, motivációi, valamint sajátosságai. Még ugyanitt szintén említésre kerülnek az ötéves tervekben megfogalmazott elvárások és ajánlások a kínai tőkebefektetőkkel szemben, valamint szó esik a kínai tőke lehetőségről és lehetséges veszélyeiről is a poszt szocialista térségben. A harmadik fejezet az egyes makrogazdasági mutatókhoz köthető empirikus eredményeket mutatja be az Európai Unióban. A negyedik fejezet már a konkrét kutatási eredményre fókuszál, melyben fény derül azokra a független változókra, melyek összefüggésbe hozhatók a kínai befektetések alakulásával Kelet-Közép-Európában. Az ötödik, lezáró fejezet tartalmazza a kutatási kérdésekre adott válaszokat, a kutatás újszerűségét és nem utolsósorban a továbblépési lehetőségeket.

Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán reálisnak mondhatók-e a kelet-közép-európai várakozások a kínai tőkebeáramlással kapcsolatban. Amennyiben a válasz igen, úgy további kérdés, hogy ezek az elvárások egyáltalán összhangban állnak-e Kína globális törekvéseivel. Fontos megérteni azokat a kölcsönös előnyöket, melyek felmerülhetnek az ügyletek során, illetve azokat a pontokat, ahol az államoknak nem egyéni megoldásokban, hanem regionális kooperációban kell gondolkodniuk. Ennek felismerése azért is releváns, mivel a tagállamok önmagukban nem számítanak jelentős befektetési célpontnak, ezért szükség van egy hatékonyabb, országokon átívelő stratégia kidolgozására. Az együttműködés során a szóban forgó államoknak egyszerre nyílik lehetőségük regionális és kínai kapcsolataik erősítésére.

A kutatás kezdetén az alábbi kérések fogalmazódtak meg:

- 1. Milyen befektetési stratégiát követnek a kínai befektetők a KKE térségben és melyek azok a tényezők, amelyek hatással vannak a befektetők döntéseire?*
- 2. Létezik-e olyan független változó, mely mindegyik KKE országban meghatározza a kínai befektetések volumenét?*
- 3. Megfelel-e a poszt-szocialista régió innovációs potenciáljának alakulása az ötéves tervekben megfogalmazott elvárásoknak?*

3. A kutatás módszertana és forrásai

A kutatás alatt kizárólag nemzetgazdasági adatok elemzésére nyílt mód. Egyrésztől egy esetleges mikrogazdasági vizsgálat már túlmutatott volna a dolgozat keretein, másrésztől országokon átívelő adatok elsősorban csak makroökonómiai szinten voltak elérhetőek. Az elemzésben a magyarázó változókat az egyes országok makrogazdaságához köthető mutatók reprezentálták.

Kelet-Közép-Európa, mint fogalom értelmezése is többféle lehet. Kína 16 országot sorol ebbe a régióba, illetve léteznek egyéb csoportosítások is. A disszertációban Kelet-Közép-Európa azokat az egykori keleti blokkhoz tartozó országokat foglalja magában, melyek ma már az Európai Unió részei. Ennek az az oka, hogy a hasonló gazdasági berendezkedés és történelmi múlt miatt homogén egységet képeznek, így könnyen összehasonlíthatók.

Az UNCTAD (2012) kidolgozott egy olyan módszertant, mely az egyes országok tőkevonzó képességének mérésére hivatott. A metodika olyan nemzetgazdasági mutatókat foglal magába, melyek hatással lehetnek a külföldi befektetők döntéseire. A kutatói munka során felhasznált magyarázó változók összességét ezek a komponensek, valamint a helyi sajátosságokra építő makrogazdasági faktorok adták. Az UNCTAD által kidolgozott szemléletmód kiterjed a piacméret, termelékenység, valamint az infrastrukturális mutatók halmazára. A szervezet eredetileg a természeti erőforrásokat is úgy definiálta, mint egy olyan faktor, mely képes befolyásolni a tőkevonzó képességet, azonban Kelet-Közép-Európára a hasonló befektetések nem jellemzők, ezért a mutató tárgyalása kimaradt a kutatásból. Ezen felül mintegy kiegészítésként bizonyos regionális sajátosságokat figyelembe vevő elemek is bekerültek az elemzésbe úgy, mint a kereskedelem, adózás, kutatás-fejlesztés, valamint a humán erőforrás színvonal.

Természetesen bizonyos faktorok további szerepeltetésére is indokolt lehetett volna, de ezek különböző akadályok miatt szintén nem képzik tárgyát a disszertációban bemutatandó analízisnek. Egyrésztől ez azzal indokolható, hogy a jelen sorok szerzője elsősorban makrogazdasági szinten is értelmezhető, számszerűsíthető elemekre koncentrált, melyek összevethetőek a kínai tőkeállománnyal⁷. Másrésztől a mutatók bizonyos hányadához nincs egységes adatbázis és helyes adatok tekintetében sokszor még egy országon belül sem tudnak egységes álláspontra jutni a kutatók⁸. Harmadrészt bizonyos mutatók ugyan relevánsak

⁷ Intézményi faktorok, korrupció, üzleti környezet, politikai kapcsolatok.

⁸ Kínai közösség létszáma.

lennének, azonban mindegyik értéke egyforma Kelet-Közép-Európában⁹. Negyedrészt a dolgozat jelenlegi keretei nem tesznek lehetővé további faktorok bemutatását. Ettől függetlenül a disszertációból kimaradt magyarázó változók jelentősége bizonyított tény. McCaleb és Szunomár (2017) kutatásai során megállapította, hogy az intézményi és kevésbé számszerűsíthető faktoroknak¹⁰ különösen fontos szerepe van a kínai tőke Kelet-Közép-Európában történő térhódításában.

Függő változónak a kínaiak által befektetett működőtőke-állomány felelt meg. Az adatok nem tartalmazzák a Hongkongból kiinduló befektetéseket, mivel Kínát és Hongkongot is teljesen külön kezeli a szakirodalom és a nemzetközi statisztika. Az Eurostat statisztikák a részvényt, az egyéb részesedést és az újrabefektetett jövedelmeket foglalják magukba. A mintába csak bizonyos összegű saját tőke fölötti vállalatok adatai kerültek be, így az adatok a kisebb vállalkozásokat nem reprezentálják. Az analízis a klasszikus munkaerő- és kapacitásbővítő befektetések mellett az egyéb tőkével¹¹ is foglalkozott, mivel az anya- és leányvállalatok közötti tranzakciók fontos részét adhatják a befektetéseknek. A kutatás során a determinációs együttható (R^2) 5 százalék szignifikanciaszint fölött már nem volt releváns¹², azaz a független változó nem volt hatással a kínai tőkebeáramlásra.

Igazodva a hivatalos statisztikákhoz, a speciális célú vállalatok (SCV¹³) eredményei a vizsgálatba nem kerültek bele. További szűrőfeltételt jelentett a saját tőke nagysága, mivel a számadatok csak az egy millió euró feletti saját tőkével rendelkező cégeket veszik számításba. A gyakorlatban szükség lenne a kisebb vállalkozások feltérképezésére, mivel a kínaiak inkább a több kishalmazú, mint a kevesebb nagyszámú üzletek megvalósulásában gondolkodnak (Matura, 2011). A nem rezidensek befektetéseinek mérése éves regiszter szerint történik, mely alapja az előző évben benyújtott adóbevallás (MNB, 2007). Az FDI általános meghatározásával összhangban az elemzésben csak olyan tőkeelemek szerepelnek, melyek kizárólag tartós befektetés elérésére irányulnak, ami a gyakorlatban irányítási jogkört jelent, illetve viszonylag hosszabb távon szolgálja a vállalkozást. Az Eurostat módszertana a 10 százaléknyi, vagy azt meghaladó tulajdonosi részesedést veszi figyelembe. Mivel a vizsgálódások középpontjában a tartós befektetések állnak, ezért a portfólió beruházások sem képezték tárgyát az analízisnek.

⁹ Kínától való távolság.

¹⁰ Kínai etnikai kisebbség, beruházás ösztönzők, szubvenciók, vízum, állandó tartózkodási engedély, privatizáció, politikai kapcsolatok.

¹¹ Tulajdonosi hitelek; fizetett osztalékhoz kapcsolódó követelések, tartozások; cash-pool és elszámolási számla követelése és tartozásai; vállalatcsoporton belüli kereskedelmi hitelek; hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok; egyéb követelések, tartozások.

¹² Összefüggés szorossága: laza $R < |0,4|$, közepes $|0,4| < R < |0,7|$, szoros $|0,7| < R < |0,9|$, igen szoros $R > |0,9|$.

¹³ Offshore vállalatok.

A vizsgálat során kérdőívek, interjúk nem készültek, viszont bizonyos szakirodalmak¹⁴ tanulmányozása után megismerhetővé vált a gazdaság egyes szereplőinek véleménye. A kutatás eredményei csak bizonyos megkötésekkel fogadhatók el. Korlátai között mindenképpen meg kell említeni, hogy a kínai működőtőkéről az Eurostat adatbázisában csak 2001 óta állnak rendelkezésre információk és a rövid időtartamból nehezen vonhatók le hosszú távú következtetések. A választott módszertan erősen függött a lehetőségektől és a megfigyelések alacsony száma miatt kizárólag kétváltozós lineáris regressziószámítás, Granger-okság, illetve többváltozós panel regresszió használata volt szakmailag indokolt. A két módszer az egyes országokat kizárólag külön-külön vizsgálta, így még hiányzott egy olyan eljárás, mely a régió egészét vette figyelembe. Erre szolgált az elemzés legvégén felírt regressziós egyenlet, melyből kiderül, hogy a legfontosabb mutatók milyen mértékben járultak hozzá a kínai tőkebeáramláshoz.

¹⁴ EU SME Centre, Magyar Kína-kutatásért Alapítvány stb.

4. Az értekezés tudományos eredményei, hasznosíthatóság

lehetőségei

Nincs könnyű helyzetben az a kutató, aki Kína kelet-közép-európai tőkekihelyezéseivel kíván foglalkozni. A kínai tőkeexport ugyan egyre relevánsabb szerepet tölt be a régió országainak mindennapjaiban, ennek ellenére ma még kutatási szempontból kissé elhanyagolt területnek mondható. Mindazonáltal a téma tárgyalása időszerűnek tekinthető, melyet alátámaszt az a tény, hogy a XXI. században a külföldi tőkebefektetések a globalizáció motorjának tekinthetők és a globális tőkekihelyezés terén Kína egyre inkább aktívabbá válik a világon. A kelet-közép-európai térség eddig nem tartozott a kínai tőke leginkább preferált területei közé, mivel a kínai befektetők sokkal inkább az olyan országok mellett tették le a voksukat, melyek nagy piaccal, vagy jelentős természeti, technológiai erőforrásokkal rendelkeznek, illetve politikailag gyümölcsöző lehetőségeket rejtnek magukban.

A rendszerváltás után a poszt szocialista országok nagy hangsúlyt fektettek a beáramló külföldi működőtőkére, mely a 90-es években végbemenő konszolidációt volt hivatott elősegíteni. A régió országai között továbbra is óriási a verseny a tőkeerős vállalatok kegyeiért, ezért az egyes kormányok szélesre tárták kapuikat a külföldi befektetők előtt. A térségben releváns kérdés a tőkevonzó képesség növelése, hiszen – mint tőkében szegény államok halmazának – a gazdasági növekedés, a versenyképesség és a munkahelyteremtés minél magasabb szinten lévő megvalósításához szükség van a külföldi tőkére.

A kínai beruházásoknak számtalan célja van, mely függ a célország földrajzi, gazdasági és politikai helyzetétől. A befektetők általában a természeti erőforrások biztosítása, a piacszerzés, a kereskedelemfejlesztés, a politikai kapcsolatok ápolása, valamint a know-how miatt döntenek az egyes célországokban való szerepvállalás mellett. A klasszikus tőkebefektetések a természeti erőforrások kiaknázására irányultak, melynek példái elsősorban Ázsiában és Afrikában érhetőek tetten. Az elmúlt évtizedben – különösen a gazdasági válság után – egyre jelentősebbé váltak a nagyobb hozzáadott értéket előállító iparágakba történő beruházások, melyek főként a fejlett nyugati világot célozzák. A tőkeinvestíció elősegíti a piaci terjeszkedést és a szükséges tudás, illetve technológia megszerzését. A tőkeexport mind az állami, mind a magán cégekre jellemző. A különböző befektetések közös vonása, hogy valamilyen formában az állami érdekekkel összhangban valósulnak meg. Az exportfüggőség miatt a kereskedelem alakulása Kínának létkérdés, ezért jelentősnek mondhatók az árucere

fejlesztésére fordított pénzüsszegek. A törekvések arra irányulnak, hogy termékeik számára minél nagyobb piacot szerezzenek.

A beruházók helyzetét a gazdasági világválság nagyban megkönnyítette, melynek során Kína jelentős nyugat-európai érdekeltségeket szerzett. A válság következtében a nyugat-európai államok ideális tőkebefektetőként tekintettek Kínára és a közeledés jeleként liberalizálták piacaikat, leépítve ezzel a kínai árukkal szembeni korlátozások nagy részét. Kína sajátos abban a tekintetben is, hogy nem mindig pusztán csak a profitszerzés, hanem a politikai kapcsolatok miatt is jelen van a világban. A kelet-közép-európai régióban a kínai tőkebefektetések élvonalába tartozó Magyarország többek között ennek is köszönheti az élénk érdeklődést.

Kína globális pozíciójának erősödése, a kétoldalú kapcsolatok felértékelődése és a világban egyre növekvő kínai FDI elméletben garantálhatná, hogy a kínai befektetések tovább növekszenek Európában, valamint a posztszocialista régióban egyaránt, azonban Kratz és szerzőtársai (2022) közös jelentése alapján nagyon úgy tűnik, hogy kínai terjeszkedés átmenetileg megtorpanni látszik. Ennek okait a szakértők a következőkben látják:

Kínában:

- szigorú tőkeszabályozás;
- zéró COVID politika;
- alacsonyabb gazdasági növekedés;
- a technológiai szektor befektetéseibe történő állami beavatkozás.

Európában:

- az FDI fokozott szabályozása;
- EU-Kína feszültségek;
- orosz-ukrán háború.

Ettől függetlenül a befektetési kedv még mindig rendkívül kedvező és a kínaiak szinte bármilyen szektorban készek érdekeltséget szerezni, mely globális érdekeiket szolgálja. A kérdés inkább az, hogy a régió egyes országai képesek lesznek-e megragadni ezt a lehetőséget és az adott tőke felhasználása mennyire történik majd hatékonyan. A térség iránti pozitív hozzáállás ellenére az már most is sejthető, hogy hosszú távon a megfelelő erőforrások biztosítása, a termelékenység és az innováció javítása nélkül nagyon nehezen képzelhető el jelentősebb, Kína globális gazdasági erejének megfelelő tőkebeáramlás.

A kutatási kérdések megválaszolása a disszertációban bemutatott matematikai módszereken alapult. Alapvető cél volt annak meghatározása, hogy az OLI paradigma alapján a kínai befektetők milyen magatartást tanúsítanak a térségben. Fontos szempont volt annak megértése, hogy mennyire egységes a régió az egyes makrogazdasági mutatók tőkevonzó képességének megítélésében, valamint, hogy a posztoszocialista régió innovációs politikája milyen mértékben van összhangban az ötéves tervekkel.

1. Milyen befektetési stratégiát követnek a kínai befektetők a KKE térségben és melyek azok a tényezők, amelyek hatással vannak a befektetők döntéseire?

Az eredmények azt igazolták, hogy három ország kivételével a GDP meghatározta a kínai befektetési motivációkat. Az eredmény kevésbé meglepő, hiszen az exportfüggőség miatt Kína mindent megtesz, hogy termékeinek piacot szerezzen. Bár a GDP növekedési üteme nem bírt magyarázó erővel, a nominális GDP és a piac nagyságára utaló legfontosabb mutató, az egy főre jutó GDP esetében több kapcsolat is kirajzolódott. A disszertációban bemutatott statisztikai módszerek és a számításokat alátámasztandó szakirodalmi írások alapján megállapítható, hogy Dunning OLI paradigmájában definiált kategóriák közül elsősorban a piacszerző stratégia játszik domináns szerepet. Ugyanakkor fontos figyelembe venni azt a tényt, hogy a kínaiak által képviselt piacszerző stratégia nemcsak a posztoszocialista célországok, hanem az Európai Unió egységes piacának is köszönhető.

2. Létezik-e olyan független változó, mely mindegyik KKE országban meghatározza a kínai befektetések volumenét?

A kutatás arra világított rá, hogy a régió nem egységes ebből a szempontból és az egyes országokban különböző makrogazdasági mutatók járulnak hozzá a tőkevonzó képesség erősödéséhez.

3. Megfelel-e a posztoszocialista régió innovációs potenciáljának alakulása az ötéves tervekben megfogalmazott elvárásoknak?

A kínai ötéves tervek egyre inkább a magasabb szintű hozzáadott érték eléréséről szólnak, melynek szerves része az innováció. Bár bizonyos országokban az innovációs mutatók hatással vannak a kínai tőkebeáramlás alakulására, ez összességében nem, vagy csak alig

segíti a magasabb hozzáadott érték megvalósulását. Ennek egyik jele, hogy a regressziós egyenletbe semmilyen olyan mutató nem került be, mely ebből a szempontból releváns lenne. Az innovációs faktorok erősítése kulcskérdés lesz a jövőben, már amennyiben a gazdaságpolitika valóban ki akarja szolgálni az ötéves tervekben megfogalmazott célokat. Ellenkező esetben a kínaiak elfordulhatnak a régiótól, hogy inkább olyan célszágokat keressenek, ahol a magasabb hozzáadott értékkel kapcsolatos törekvéseik elérését hatékonyabban tudják képviselni.

A kutatás nem titkolt célja volt, hogy a szakirodalmi tájékozódás mellett újszerű tudományos eredmények kerüljenek bemutatásra. Az új eredmények az alábbi pontokban foglalhatók össze:

1. Statisztikai módszerek alkalmazása

Bár különösen az Egy Övezet, Egy Út projektnek köszönhetően a kérdés egyre inkább fontossá kezd válni a kutatók számára, azonban a KKE régióra alig találni olyan munkát, mely statisztikai módszereket próbált volna használni a kínai befektetési motivációk jobb megértéséhez. A továbbfejlődéshez szükség lenne az adatbázisok kiszélesítésére, mely lehetőséget adna kidolgozottabb statisztikai eljárások alkalmazására.

2. A piacméret szerepe

A kutatás rávilágított, hogy a piacméretnek van a legnagyobb szerepe a kínai tőkebefektetésekből. Ez a megállapítás szinte egyenesen következik Kína exportvezérelt politikájából, melynek célja a kínai áruknak való piacszerzés. A piacok megszerzése itt nem csak elsősorban a KKE, hanem az egész EU szintjén értendő. A folyamat árnyoldala, hogy a Kínával szembeni európai kereskedelmi hiány komoly méreteket ölt, mely többek között annak köszönhető, hogy a Közösség a kínai termékek első számú felvevőpiaca.

3. Az infrastruktúra jelentősége

Az infrastruktúra relevanciája tökéletesen beleillik az Egy Övezet, Egy Út stratégiába, melynek célja a kínai áruk gyors és hatékony a célállomásra történő elszállítása. A régió egy kaput képez az Európai Unió felé, melynek értelmében a kínaiak innen kívánják ellátni a

Közösséget. Kínai sajátosság, hogy a szükséges infrastruktúrát saját maguk építik ki, ugyanakkor a beruházások nem mentesek az Európai Unióból érkező kritikától.

4. Az olcsó munkaerőre építő hatékonyságkeresés

A kínai nagyberuházások egy jelentős része kizárólag csak az alacsony hozzáadott értéket célozza meg. Ennek a típusú tevékenységnek a sajátossága az, hogy olcsó munkabérre épül, melyhez az államnak különböző csatornákon keresztül tekintélyes forrást kell biztosítania. Sok esetben a beruházások megtérülése lassú, ráadásul rendkívül energiaigényes iparágakról van szó, melyhez az eszközöket jelentős mértékben importálni kell.

5. Innovációs politika és tőkevonzó képesség

A kutatások arra is rávilágítanak, hogy bár az innováció fontos tényező a tőkevonzásban, a poszt szocialista régió ezt a lehetőséget nem használja ki. Az innovációs mutatók jelenleg nem olyan robusztusak, hogy a kínaiak jelentősebb tőkétallokáljanak a régióba. Ezen a téren tehát még mindig sok a fejlesztési potenciál, melyet célszerű lenne kiaknázni, hiszen kínai részről egyre nagyobb az igény az innovációval kapcsolatos tevékenységekre. A régió gazdaságpolitikájának összehangolása az ötéves tervekkel lehetőséget teremthet a magasabb hozzáadott értékű befektetések vonzására.

6. Szakpolitikai ajánlások megfogalmazása

A munka során cél volt olyan szakpolitikai ajánlások¹⁵ megfogalmazása, melyek segíthetik az érintetteket a kérdéskör jobb megértésében és a helyes döntések meghozatalában. Az ajánlások mind az állam, mind a magyar és kínai vállalkozói körre vonatkoznak hangsúlyozva a K+F, a megfelelő gazdasági környezet, a különböző készségek, az innovatív és exportképes vállalkozások, az együttműködés, valamint a puha tényezők szerepét.

¹⁵ Lásd bővebben a 5.4. fejezetben.

7. Gyakorlati hasznosíthatóság

A kutatás gyakorlati hasznosíthatósága abban rejlik, hogy a releváns makrogazdasági mutatók fejlesztésével a régióban javítható lenne a tőkevonzó képesség. Kiegészítve a KKE régióra vonatkozó sajátos elemekkel, az UNCTAD nomenklatúrán alapuló statisztikai elemzés feltárta kerültek azok a makrogazdasági területek, amelyek után a kínai beruházók érdeklődést tanúsítanak. A vizsgálódás nemcsak magával Kínával foglalkozó kutatók számára szolgálhat érdekes eredményekkel, információkkal, hanem más egyéb országokhoz köthető befektetésekkel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek is.

5. Jövőbeli kutatási irányok

Mint minden vizsgálatnak, a jelenleginek is megvoltak a maga korlátai. Hasonlóan bármelyik másik kutatáshoz, bizonyos módszerek és szempontok, további erőforrások bevonása bevezetése tovább mélyíthetné a tudást a kérdéskörrel és segíthetne a továbblépésben. Siker esetén a jelenlegi korlátok, határok feszegetése a szakma szemében mindenképpen magasabb polcra helyezné a kutatást. A folyamat közben az alábbi irányok fogalmazódtak meg:

1. A legújabb kutatási eredmények ismerete

A munka menete során a szakirodalmi feldolgozás megtörtént, azonban az új eredmények nyomom követése a jövőben is elengedhetetlen lesz. Ismertek azok az adatbázisok, melyek releváns, nemzetközileg is összehasonlítható információkkal szolgálnak. Az adatok összegyűjtésén túlmenően kiemelt jelentőséggel bírt az olyan statisztikai módszerek megismerése, melyek az elemzésben segítséget nyújtottak, valamint a szakmai fórumokon való folyamatos részvétel, mely során világossá vált, hogy a kutatás milyen stádiumban volt.

2. Adatbázis bővítése és harmonizálása

Mindvégig komoly probléma volt, hogy az alacsony megfigyelések száma miatt magasabb szintű statisztikai kimutatásokra nem volt lehetőség. A kutatás kizárólag csak makrogazdasági adatokra támaszkodott, de a számok mögött álló részletek értelmezése már nehézségekbe ütközött. A befektetésekre vonatkozó mikrogazdasági információk nem voltak nyilvánosak, így csak sejthető, hogy mely cégek állnak a tőkebeáramlás mögött. Az egyes szervezetek különböző statisztikai módszereiben is rendkívül nagy eltérés mutatkozik. Más és más befektetési adatokról tud az Eurostat, Világbank és a MOFCOM, nem beszélve az egyéb kisebb szervezetekről. A közöttük való egyeztetés és a különbségek megértése valószínűleg egy külön értekezést érdemelne.

3. További kutatási módszerek alkalmazása

Adott esetben mélyinterjúkkal, a befektetni szándékozó, vagy a már ittlévő cégek által kitöltött kérdőívvel, esetleg szakmai fórumok bővítésével lehetne szélesíteni az ismereteket. A

jelenlegi értekezés feltárt bizonyos összefüggéseket a kínai tőkebeáramlás és a régió makrogazdasági helyzetével kapcsolatban. A vizsgálat során megfogalmazott megállapításokat érdemes lenne ütköztetni a szakma nemzetközi képviselőivel és számba venni azokat a lehetőségeket, melyeket a tőkevonzó képesség erősítése érdekében meg kell tenni.

4. A kutatás földrajzi kiterjesztése

A kutatást ki lehetne terjeszteni a posztoszocialista térség határain kívülre is, beleértve Nyugat-Európát és az Európai Unión kívüli területeket. Nemcsak kelet-közép-európai szakembereket, hanem kínaiakat is célszerű lenne bevonni a kutatásba, mely által még megalapozottabb következtetések levonására lenne mód. A jövőt illetően a kínai ötéves terven kívül, további dokumentumok tanulmányozása is segíthet a kérdéskör megértésében. Más kelet-ázsiai országok tőkebefektetési stratégiáinak tanulmányozása is közelebb vihet a kínai motivációk megértéséhez, bár az kérdés, hogy a sajátos kínai berendezkedéssel egyáltalán bármelyik állam is mutat-e hasonlóságot.

5. Kína belső viszonyainak tanulmányozása

Célszerű lenne az anyaország politikai, társadalmi és gazdasági viszonyainak elemzése, mivel ezek a tényezők nagyban befolyásolhatják a tőkeexportot. Amennyiben Kína belső, illetve külső viszonyainak vizsgálata is terítékre kerülne, úgy nemcsak az ország egészét lenne érdemes tanulmányozni, hanem az egyes tartományok fejlődési útjait és gazdasági szerepüket is. Kína számtalan kihívással küzd, melyeknek feltárása döntő lehet a működőtőke-kihelyezések szempontjából.

A vizsgálat lezárásakor alapvető cél volt, hogy szakpolitikai javaslatok fogalmazódjanak meg, melyek segíthetnek a tőkevonzó képesség erősítésében. A megoldás többszereplős, mely annyit tesz, hogy az állami, valamint a magánszférának is meg lenne a saját feladata a helyzet javításában. A feladatok elvégzése közös érdek, ezért mind kelet-közép-európai, mind a kínai félnek dolgoznia kellene a siker érdekében. A következő szakpolitikai javaslatok kerültek terítékre a tőkevonzó képesség erősítése érdekében:

1. Kutatási erőforrások biztosítása

Az állami feladatok közé tartozik a kutatásokhoz szükséges erőforrások biztosítása. A megfelelő kutatói háttér kialakításával és támogatásával segítené a sikeres együttműködést a kínaiakkal a tudomány területén.

2. Diplomáciai és gazdasági klíma kialakítása

Az államnak kiemelt szerepe lenne a diplomáciai sikerek elérésében és a kedvező gazdasági klíma kialakításában a kínai befektetők számára. Ez magában foglalná az adott ország adórendszerének és szabályozásainak a kialakítását is.

3. Tárgyalási készségek és háttérmunka

A magánszféra szereplőinek felkészültsége és tárgyalási készségei kulcsfontosságúak a kínaiakkal folytatott üzleti tárgyalások során. Ehhez szükség van megfelelő háttérmunkára és tanulási hajlandóságra.

4. Innovatív és exportképes vállalkozások támogatása

Fontos lenne az innovatív és exportképes vállalkozások támogatása, amelyek nem riadnak vissza a nagyobb hozzáadott értékű tevékenységektől, és képesek partnerségi viszonyt kialakítani a kínai vállalatokkal.

5. Regionális kooperáció elősegítése

A regionális együttműködés kiemelt fontosságú lenne a további kínai befektetések szempontjából. Ennek révén növelhető lenne a figyelem a térség iránt a kínai befektetők körében, és több üzleti lehetőség nyílhatna a térség számára.

6. Puha tényezők hangsúlyozása

A puha tényezők, mint például a kölcsönös tisztelet, bizalomépítés és tapasztalatszere kiemelt fontosságúak lehetnek a kínai befektetések szempontjából. Ennek elősegítése

érdekében lehetőséget kell teremteni a tanulási lehetőségek kiaknázására és a kulturális különbségek harmonikus kezelésére.

7. Kínai vállalatok beintegrálása a helyi gazdaságba

A kínai vállalkozásokkal szemben megfogalmazható az a követelmény, hogy a célországban lehetőleg ne elszigetelten, hanem partnerségi viszonyban működjenek. Fontos lenne a térség gazdaságába való beintegrálódás, mely annyit jelent, hogy fejlődésük összhangban kellene, hogy álljon a helyi településfejlesztési koncepcióval.

8. Nyertes-nyertes stratégia kialakítása

Kínával szemben sokszor elhangzik az a vád, hogy beruházásai valójában agresszív térhódításról szólnak. A kérdés a szakembereket is megosztja, ugyanakkor az üzletkötések során célszerű lenne végig erre törekedni és csak olyan beruházásokat megvalósítani, mely gyümölcsöző mindkét fél számára, valamint összhangban van az EU érdekeivel.

A kutatás során a legfontosabb tökevonzó tényezőnek a piacméret bizonyult és Dunning eklektikus elméletében megfogalmazott magatartások közül a piacszerzés érvényesült leginkább. A piacméret jelentőségét mind a kétváltozós lineáris regressziószámítás, mind a VAR vizsgálat, valamint a regressziós egyenlet is alátámasztotta. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy itt nemcsak a posztszocialista országok, hanem az EU piacáról is szó van. A térség országai tranzitország szerepet látnak el Kína és az EU kapcsolatában, mivel önmagukban kis piaccal rendelkeznek, ennél fogva a régió Kína számára főként az Európai Unióba történő belépési pont miatt bír jelentőséggel.

Fény derült arra is, hogy az infrastruktúra szintén döntő szerepet játszik a kínai befektetési döntésekben. A regressziós egyenletbe az autópályák hossza került be, mely jelzi, hogy a közúti infrastruktúra az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés miatt is kiemelt jelentőséggel bír. Jelenleg több kiemelt státuszú beruházás zajlik nemcsak a régióban, hanem szerte Európában és Ázsiában is.

Ezen felül beigazolódott, hogy a K+F tevékenység nem jelent akkora vonzerőt, hogy a kínaiak a nagyobb hozzáadott értékű tevékenységet megcélzó befektetéseiknél Nyugat-Európa mellett figyelembe vegyék a posztszocialista államokat is. A piacmérettel összehasonlítva ugyan kisebb mértékben, de más makrogazdasági mutatók is hatással voltak a kínai befektetők döntéseire. A termelékenység esetében az ULC mutató játszott jelentősebb

szerepet. A kereskedelmi nyitottság gyakorlatilag nem volt hatással a kínai döntéshozókra. Az előzetes várakozásokkal ellentétben az eredmények azt igazolták, hogy az adózás alakulása kevésbé volt releváns és az összes adónem közül egyedül a munkáltatót terhelő adóterhek számítottak meghatározó tényezőknek. Az innovációs mutatók összességében nem voltak kielégítőek a kínaiak számára, ráadásul a regressziós egyenletbe egyik sem került be, mely célravezető lett volna az ötéves tervekben megfogalmazott kívánalmak szempontjából. A humán erőforrás színvonala viszonylag vegyes képet mutatott. A vizsgált mutatók közül leginkább a felsőfokú végzettségűek népességén belüli aránya határozta meg a kínai tőkebeáramlást, mely a kétváltozós lineáris regressziószámításnál szerte a régióban relevánsnak bizonyult, de a regressziós egyenletbe ez sem került be.

Kína és a posztoszocialista régió viszonya ellentmondásos abban a tekintetben, hogy a magas szintű kormányzati kapcsolatok, valamint a hatalmas elvárások és remények dacára az adatok nem tükrözik vissza az ugrásszerű tőkenövekedés meglétét. Magyarországon a jelentős kormányzati akarat ellenére több projekt is elakadt az évek során¹⁶, bár az kétségtelen, hogy az akkumulátorgyárak rohamos építése könnyen változtathatja a helyzetet. Az okok meglehetősen sokrétűek és homályosak, de valahol feltételezhető, hogy az elhatározás mögött kevés a részletes, szakmailag megalapozott terv.

Annak érdekében, hogy végleges következtetéseket lehessen levonni azzal kapcsolatban, hogy a kínai tőke ténylegesen mennyire reagál a nemzetgazdasági mutatók színvonalára és ennek melyek a valódi okai, elengedhetetlenek a további kutatások. Részletesebb elemzésekre lenne szükség annak kiderítésére, hogy a kínai tőke bizonyos országokban miért nem reagál egyes magyarázó változók alakulására, illetve, hogy van-e más független változó is, melyet a befektetések során még figyelembe vesznek. A cél annak megértése lenne, hogy hol és milyen eszközökkel lehet elérni, hogy Kína beruházásai során komolyabban számításba vegye a posztoszocialista régiót, melynek eredményeképpen új munkahelyek jöhetnének létre, javulhatna a termelékenység és növekedhetne a gazdaság.

¹⁶ Elég csak a Fudan Egyetemre, vagy a debreceni akkumulátorgyárra gondolnunk.

A tézisfüzetben felhasznált irodalom

- Brattberg, E.** – le Corre, P. – Stronski, P. – de Waal, T. (2021): *Kína befolyása Délkelet-, Közép-és Kelet-Európában. Gyenge pontok és ellenállóképesség.* Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 110 p.
- Buckley, P. J.** – Clegg, L. – Cross, A. – Liu, X. – Voss, H. – Zheng, P. (2007): The determinants of Chinese outward foreign direct investment. *Journal of International Business Studies*, 38(4), pp. 499-518.
- Ferdous, R.** – Akter, H. (2019): The Impact of Economic Growth of China on the World Economy. *The Jahangirnagar Economic Review*, 30(June), 14 p.
- Gyuris, F.** (2017): A kínai gazdasági csoda okai és korlátai. *Földrajzi Közlemények*, 141(3), pp. 275-287.
- Katona, K.** (2007): *Vonzások és választások a tőkepiacon. A külföldi működőtőke-befektetések elmélete és szerepe a magyarországi gazdasági átalakulásban.* Gondolat Kiadó, Budapest, 244 p.
- Kratz, A.** – Zenglein, M. J. – Sebastian, G. – Witzke, M. (2022): *Chinese FDI in Europe. 2021 update.* Mercator Institute for China Studies & Rhodium Group, Berlin & New York, 19 p.
- Liu, X.** – Burridge, P. – Sinclair, P. (2002): Relationships between economic growth, foreign direct investment and trade: evidence from China. *Applied Economics*, 34(11), pp. 1433-1440.
- Magyar Nemzeti Bank** (2007): *Közvetlen tőkebefektetés statisztika Magyarország 1995-2005.* Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 111 p.
- Matura, T.** (2011): Kína európai befektetései és a magyar kapcsolatok. *Magyar Küliügyi Intézet*, 4(40), 11 p.
- McCaleb, A.** – Szunomár, Á. (2017): Chinese Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe. An Institutional Perspective. In: Drahekoupil J. (ed.): *Chinese Investment in Europe. Corporate Strategies and Labour Relations.* ETUI, Brussels, pp. 121-140.
- Morck, R.** – Yeung, B. – Zhao, M. (2008): Perspectives on China's outward foreign direct investment. *Journal of International Business Studies*, 39(3), pp. 337-350.
- Nurkse, R.** (1953): *Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries.* Basil Blackwell, Oxford, 163 p.

OECD (2002): *Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs*. OECD, Paris, 34 p.

Salát, G. (2010): Kína puha ereje. *Kommentár*, 5(6), pp. 100-113.

UNCTAD (2012): *World Investment Report*, United Nations, New York & Geneva, 239 p.

UNCTAD (2022): *China's structural transformation: What can developing countries learn?* United Nations, New York & Geneva, 103 p.

UNCTAD (2023): *World Investment Report*, United Nations, New York & Geneva, 231 p.

Az értekezés témakörében megjelent saját publikációk

Megjelent publikációk

- Fazekas, G.** (2013): Sectoral Analysis on the Chinese Inward FDI Stock in Hungary. In: *Felelős társadalom – Fenntartható gazdaság. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron, 2013 november 13., pp. 123-134.
- Fazekas, G.** (2013): The Relationship between the Maritime Transport and the Chinese FDI. In: *Fiatal Kutatók Szimpóziuma. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar, Budapest, 2013 november 15., pp. 19-32.
- Fazekas, G.** (2014): A termelékenység és az adózás szerepe a kínai tőkebeáramlásban Közép-Kelet-Európában. *Munkaiügyi Szemle*, 58(4), pp. 29-38.
- Fazekas, G.** (2014): Analysis on the inward FDI stock of the Triad and China in Hungary. In: *Makrogazdasági döntések – Hálózati szinergiák. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron, 2014. november 12., pp. 674-685.
- Fazekas, G.** (2015): A humántőke színvonalának hatása a kínai tőkebeáramlásra Közép-Kelet-Európában. *Munkaiügyi Szemle*, 59(4), pp. 38-45.
- Fazekas, G.** (2015): The potential of tourism in light of the Chinese FDI in Central and Eastern Europe. In: *5th Winter Seminar of Regional Science. Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Magas-Tátra, Szlovákia, 2015. március 13., 15 p.
- Fazekas, G.** (2016): A Magyarországba beáramló kínai működőtőke az UNCTAD által meghatározott magyarázó változók tükrében. *Köz-gazdaság*, 11(1), pp. 155-168.
- Fazekas, G.** (2016): The role of trade openness in the Chinese inward FDI in Central and Eastern Europe. *Romanian Journal of Regional Science*, 10(1), pp. 100-114.
- Fazekas, G.** (2018): Az általános forgalmi adó és a társasági adó hatása a kínai működőtőkebeáramlásra Közép-Kelet-Európában. *Köz-gazdaság*, 13(2), pp. 283-294.
- Fazekas, G.** (2023): Az infrastruktúra és a kínai tőkebeáramlás kapcsolata az Európai Unió posztoszocialista tagállamaiban. In: Katona, K. (ed.): *Üzleti ismeretek változó gazdasági környezetben*. Pázmány Press, Budapest, pp. 107-124.
- Gál, Z. – Fazekas, G.** (2021): Ázsiai közvetlentőke-befektetések sajátosságai a Visegrádi országokban: a kínai, japán és dél-koreai beruházási stratégiák és a termelékenység összefüggései. *Területi Statisztika*, 61(1), pp. 105-130.

Gál, Z. – Fazekas, G. (2023): A kínai, japán és dél-koreai külföldi közvetlentőke-befektetések innovációs motivációi a visegrádi országokban. *Eurázsia Szemle*, 3(2), pp. 98-119.

Disszertáció témaköréből tartott konferencia előadások

- Fazekas, G.** (2015): Az infrastruktúra, mint a kínai tőkebeáramlás meghatározója Közép-Kelet-Európában. In: *III. Pécsi MKE Doktorandusz Műhely*. Pécs, 2015. május 29.
- Fazekas, G.** (2017): A humántőke színvonalának hatása a kínai tőkebeáramlásra Közép-Kelet-Európában. In: *Szakmai rendezvény. Magyar Közgazdasági Társaság Munkaiügyi Szakosztálya & Nemzetközi Gazdaság Szakosztálya*. Budapest, 2017. április 20.
- Fazekas, G.** (2019): The Chinese FDI in Central and Eastern Europe – An Opportunity to Develop the Ability to Attract Foreign Capital. In: *7th Central European Conference in Regional Science (CERS)*. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Sopron, 2019. október 11.
- Gál, Z.** – Fazekas, G. (2022): Ázsiai közvetlentőke-befektetések sajátosságai a Visegrádi országokban: a kínai, japán és dél-koreai beruházási stratégiák és a termelékenység összefüggései. In: *Szakmai rendezvény. Magyar Közgazdasági Társaság Munkaiügyi Szakosztálya & Nemzetközi Gazdaság Szakosztálya*. Budapest (online), 2022. május 5.
- Fazekas, G.** (2022): The Chinese FDI in the postsocialist countries of the European Union. In: *MRTT Conference*. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Budapest, 2022. október 7.

Meghívott szakértő (panelbeszélgetés)

Europe-China Youth Leaders Forum, Pécs, 2018. május 3.